

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ І ЕКОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ**

**ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ ЯК БАЗА РОЗВИТКУ
ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

**Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»**

Виконала: студентка 2 курсу, 413 групи
Спеціальності 103 Науки про Землю
Освітньо-професійної програми
«Науки про Землю»

Клименко Ольга Миколаївна

Керівник к.геогр.н., доцент Богадьорова Л.М.

Рецензент к.геогр.н., доцент Давидов О.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ	6
ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ.....	
1.1.Екологічний туризму та передумови для його виникнення.....	6
1.2. Становлення і розвиток екологічного туризму в Україні та світі.....	10
1.3. Правові засади екологічного туризму в Україні.....	14
РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД ХЕРСОНСЬКОЇ	20
ОБЛАСТІ.....	
3.1. Характеристика природних умов Херсонщини.....	20
3.2. Структура природно-заповідного фонду Херсонської області.....	22
3.3. Роль природоохоронних територій у розвитку екологічного туризму Херсонщини.....	27
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ЕКОТУРИСТИЧНОГО МАРШРУТУ	35
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТОК А.....	45

ВСТУП

Актуальність. В останнє десятиліття спостерігається підвищений інтерес до такої форми туристичної діяльності, як екологічний туризм. Приставка «еко» в терміні «екологічний туризм» у наш час є доволі актуальною, у наслідок процесів екологізації суспільної свідомості. Саме орієнтацією на екологічну складову можна пояснити підвищеною увагою до відвідування місць головною атракцією, яких є унікальна можливість пережити почуття єдності з недоторканою природою.

Прийнято вважати, що термін «екотуризм» виник у 80-ті роки минулого століття, центром його походження була західна Європа. Інтенсивні процеси індустріалізації Європейських країн у той час, породили попит на, як його називали німецькі вчені, «м'який туризм» базою для розвитку якого слугували мальовничі краєвиди природоохоронних територій. У людей з'являється бажання виїхати за межі міст, щоб поринути у красу природи нашої планети, «поспілкуватись» з нею, або зайтись активними видами відпочинку, звільнити свою нервову систему від напружень, що накопичилися в умовах проживання в «кам'яних джунглів». Тому актуальним є розгляд тенденцій розвитку екологічного туризму у наш час та якісне обслуговування рекреантів. Роботи багатьох вчених, присвячені дослідженню саме екологічного туризму, зокрема роботи: Вишневецького В.І., Дмитрука О. Ю., Храбовченка В. В., Бейдика О. О., Любіцевої О.О., Сорокіної Г.О., та інші [10].

Прийнято, пов'язувати екологічний туризм та природоохоронні території, адже вони виступають місцем його проведення. Створення об'єктів природно-заповідного фонду та їх підтримка прямий результат високого рівня екологічного туризму.

Показник заповідності Херсонської області значення станом на 01.01.2019 рік складає 10,3%. Такий результат є високим у порівнянні з іншими областями України. На території Херсонщини розташовані

об'єкти різного ієрархічного рівня природно-заповідного фонду, вони є унікальними та важливими для розвитку екологічного туризму [13].

Сприятливі кліматичні умови, приморське розташування, піщані острови та коси, наявність на території великої річки і її приток сприяє виникнення водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення, піщаний масив, один із найбільших в Європі, та багато іншого, робить Херсонщину винятковою, та привабливою для туриста. В національних природних парках Херсонщини, активно проводиться рекреаційна діяльність: працівниками парків створюються екотуристичні маршрути, екологічні стежки, проводяться екскурсії. Місцеві туристичні клуби організовують водні прогулянки на байдарках, на авторські екскурсії на територіях національних парків. Якщо в перспективі розвивати цей вид туризму, він стане провідним для нашої області.

Актуальність досліджуваної теми обумовлена тим, що екологічний туризм є перспективним напрямком для туристичної індустрії Херсонщини, і його необхідно підтримувати та розвивати, оскільки створення об'єктів та територій природно-заповідного фонду позитивно впливає не лише на екологічну ситуацію, але й може приносити прибуток від обслуговування туристів у регіон.

Метою роботи: дослідити потенціал розвитку екологічного туризму у межах природоохоронних територій Херсонської області.

Для реалізації мети були поставлені наступні **завдання:**

1. дослідити явище екологічного туризму та встановити передумови для його виникнення ;
2. встановити закономірності становлення і розвитку екологічного туризму в Україні та світі
3. переглянути правові засади регулювання екологічного туризму в Україні
4. охарактеризувати природні умови Херсонщини та оцінити їх роль в розвитку екологічного туризму

5. проаналізувати структуру природно-заповідного фонду Херсонщини та оцінити потенціал для розвитку екологічного туризму
6. розробити екотуристичний маршрут по Херсонській області.

Об'єкт дослідження природоохоронні території Херсонської області.

Предмет дослідження потенціал природоохоронні території як бази розвитку екологічного туризму в Херсонській області.

Для розв'язання поставлених завдань використані наступні **методи**: аналізу (при вивченні теоретичних положень про туристичні ресурси), синтезу, картографічний (аналіз карти дослідженні природно-заповідного фонду та складанні туристичного маршруту), класифікації.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, загальним обсягом 47 сторінок

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття екологічного туризму та передумови для його виникнення

Через стрімкі процеси урбанізації людство все далі віддаляється від природи. Постійними союзниками проживання в великих містах є ізолюваність людини, почуття самотності, великі навантаження на нервову систему, що впливають на постійне психологічне напруження і призводять до стресів. Мешканці мегаполісів все частіше потерпають на нервові розлади та усякого роду захворювання нервової системи. У людей з'являється бажання виїхати за межі міст, щоб поринути у красу природи нашої планети, «поспілкуватись» з нею, або зайтись активними видами відпочинку, звільнити свою нервову систему від напружень, що накопичилися в умовах проживання в «кам'яних джунглів». Науковці проводять опитування туристів показують, що серед основних мотивів туристських подорожей на перший план все більше виступає бажання населення до спілкування з природою. В одному з опитувань туристів, вони зазначають, що не хочуть бачити хмарочоси, затори на дорогах, через велику кількість автомобілів, а також рекламні вивіски магазинів, закладів харчування, та інших об'єктів людської діяльності, туристи прагнуть до природних ландшафтів, побачити гори, пустелі, водоспади, ріки, подихати свіжим повітрям у лісі та ін. [7].

Однієї з причин передумов розвитку екологічного туризму стало усвідомлення цінності природи, про вразливість якої раніше не думали. В різні епохи історії, людство переймалося різними проблемами, так у перші роки після Другої світової війни, людство турбувалося проблемою відновлення зруйнованих осередків життя людей. Раніше проблеми

продовольства і житла стояли більш гостро, а ніж в сучасний час, але з'явилися і нові такі, як глобальне забруднення навколишнього середовища, у зв'язку з стрімким розвитком промисловості. Тому набуло актуальності питання про екологічну просвіту. Люди пізнаючи природу, починають дбайливо ставитися до неї, вклад екологічного туризму у формуванні екологічної культури є дуже цінний.

Таким чином наявність туристів, що хочуть подорожувати до місць з недоторканою природою (ринку попиту) та туристична індустрія (туристичний бізнес, що реагує на попит та формує пропозицію), є основною рушійною силою розвитку екологічного туризму. За оцінками експертів з галузі туризму, екологічний туризм охоплює вже понад 17% туристичного ринку, а темпи його росту перевищують відповідні темпи у всій індустрії туризму. Така зацікавленість до даного туризму є позитивною, тому що забезпечує дохід для програм охорони природи.

Неможливо, стверджувати, що екологічний туризм нове явище, оскільки слова «екологія» і «туризм» вживають понад 100 років, можливо хтось і раніше поєднував між собою. Термін екологічний туризм був введений на початку 80-х років ХХ ст. і досі має розмиті межі і безліч визначень, схожих за змістом, але, що різняться по формулюванню й контексту. Причина тому першочергове використання поняття не науковцями, а туристичними операторами для приваблення туристів, орієнтованих на природу, її захист і активний відпочинок. В більшості джерел, сказано, що першим дав визначення поняттю екологічний туризм К. Міллер в 1978 р. для позначення одного з варіантів стійкого розвитку туризму «Екологічний туризм – життєздатний туризм, чутливий до навколишнього середовища, що включає вивчення природного і культурного навколишнього середовища і має на меті поліпшення стану в цьому середовищі» [10,11].

Пізніше визначення екологічного туризму дає мексиканський громадський діяч, економіст та еколог Гектор Цебаллос-Ласкурейн в

одній з його робіт в 1983 р. на його думку екологічний туризм – це туризм в відносно незаймані куточки природи для ознайомлення з природою, зразками дикої флори і фауни, а також культурними пам'ятками, розташованими на цих територіях. Повне ознайомлення з дефініцією «екологічний туризм», наведено у таблиці 1.1

Таблиця 1.1.

Дефініції «екологічний туризм»

Джерело (автор) рік	Визначення
Міжнародна організація екотуризму (TIES), 1990	Екотуризм – відповідальна подорож у природні зони, області, що зберігає навколишнє середовище і підтримує добробут місцевих мешканців.
О.О. Бейдик, 1997	Екологічний туризм – складова частина рекреаційної діяльності, при якій негативний вплив на природне середовище та його компоненти є мінімальним.
Ward N.K, 1997	Екотуризм – будь-яка подорож, протягом якої мандрівник вивчає навколишнє середовище, подорож у якій природа є головною цінністю
О.О.Любіцева, К. Стащук, 2002	Екологічний туризм – це напрямок туризму, оснований на максимізації використання природно-рекреаційних благ та ресурсів і спрямований на еколого-просвітницьку рекреаційну діяльність
В.В. Храбовченко 2003	Екотуризм – вид туризму, що ґрунтується на туристському попиті, пов'язаний із туристськими потребами в пізнанні природи і внесенні внеску в збереження екосистем при повазі інтересів місцевого населення
Всесвітнього Фонду дикої природи (WWF)	Екотуризм – туризм, подорожі в місця з відносно недоторканою природою, з метою одержати уявлення про природні особливості даної місцевості, не порушуючи при цьому цілісності екосистем і створюючи такі економічні умови, при яких охорона природи й природних ресурсів стає вигідною для місцевого населення.

Складено автором за [40,11,22].

Як ми можемо побачити, що в більшості визначень поняття «екотуризм» наголошується, що «екотуризм» – це вид туризму який має мінімальний антропогенний вплив на природне середовище і спрямований на рекреаційну діяльність. Але є твердження, що

«екотуризм» має бути ексклюзивно природоохоронним за природним туризмом і лише подорожі до відносно незайманих, територій природно-заповідного фонду можуть розглядатися, як екологічні. В ході нашої наукової роботи, ми будемо дотримуватися цього твердження.

Існує багато класифікацій екологічного туризму, англомовні вчені умовно поділять екологічний туризм на: науковий туризм, пізнавальний, рекреаційний. Розглянемо види туризму, що виділяє В.В. Храбовченко у своїй науковій праці і описує їх в практичному використанні для екотурів:

Таблиця 1.2

Науковий туризм	У ході наукових екотурів туристи беруть участь у різного роду дослідження природи, ведуть польові спостереження. Як правило, туристськими DESTINATIONAMI в таких турах виступають особливо охоронювані природні території.
Тури історії природи.	Це подорожі, пов'язані з пізнанням навколишньої природи і місцевої культури. Як правило, такі тури являють собою сукупність навчальних, науково-популярних і тематичних екскурсій, які пролягають по спеціально облаштованих екологічних стежках .
Пригодницький туризм	Даний вид об'єднує всі подорожі, пов'язані з активними способами пересування і відпочинку на природі (outdoor), що мають метою отримання нових відчуттів, вражень, поліпшення туристом фізичної форми і досягнення спортивних результатів. Сюди відносяться такі види туризму, як альпінізм, скелелазіння, спелеотуризм, гірський і пішохідний, водний, лижний туризм дайвінг, парапланеризм та інше.
Подорожі в природні резервати.	Висока аттрактивність унікальних і екзотичних природних об'єктів і явищ, що знаходяться на, залучають безліч туристів. Наприклад, 48% туристів, що прибувають в Латинську Америку, мають метою подорож в природні резервати.

Види екологічного туризму

Складено автором за [40].

Іноді екологічний туризм зв'язують із сільським туризмом, але доцільно розмежовувати ці поняття.

Сільський туризм (rural tourism) – вид туризму, сконцентрований на сільських територіях. Він передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для рекреації, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з гідами та екскурсоводами. Поняття «сільський туризм» часто ототожнюють з «агротуризмом», але поняття «сільський туризм» охоплює значно більше.

Агротуризм (agritourism) – вид сільського туризму, що тісно пов'язаний з сільським господарством, аграрним середовищем, агропродуктами [24].

У німецькомовних країнах прикметник «екологічний» вживається досить рідко. Там широкого поширення набув термін «м'який туризм» або «екологічно й соціально відповідальний туризм». На думку ряду вчених, поняття «м'який туризм» тотожне поняттю «зелений туризм» воно характеризується природокористуванням, що не призводить до деградації ресурсів, оскільки для відновлення й охорони останніх використовується частина вигід від його розвитку [7].

1.2. Становлення і розвиток екологічного туризму в Україні та світі

Починаючи з часів античності, такі мислителі, як Геродот, Аристотель, Демокріт у своїх трактатах закликали пізнавати природу, шукати гармонію у спілкуванні з нею. Древні греки та римляни подорожували Єгиптом, де їхню увагу привертала чужа історія, культура, архітектура. Тобто, люди протягом всієї своєї історії, подорожували цікавились новими куточками світу.

Наприкінці XVII на початку XVIII ст. в європейських країнах учителі починають здійснювати одноденні подорожі, відвідуючи пам'ятки, широко використовують екскурсії на природу. Найголовнішим для розвитку туризму було створення організованої

туристичної подорожі Томасом Куком у 1841 році, це був повний туристичний продукт з елементами екологічного туризму. Своєрідним і важливим заходом у сфері екотуризму можна вважати взяття під охорону визначних пам'яток природи та активізацію уваги до них. Першим це зробив видатний вчений і мандрівник А.Гумбольдт. Ввів поняття «пам'ятка природи» і почав класифікувати заповідні території [20,8].

У той час набула поширення ідея взяти в охорону унікальних ландшафтів встановивши цілком захищений режим на таких територіях із заборною будь-якої діяльності. Така ідея почала практично реалізовуватися в другій половині XIX ст. в США. На Американському континенті вперше у світі був створений в 1872 р. Єллоустонський національний парк на площі 899 104 га. З того часу майже півтора століття він відіграє роль важливого об'єкта екологічного туризму. Щороку його відвідують кілька мільйонів людей. Згодом подібні парки з'явилися і в інших країнах. В Європі. Перші національні парки засновані були в Голландії (1905 р.), Швеції (1909 р.), Швейцарії (1914 р.). Вони слугують не лише для збереження рослинного і тваринного світу, а й для відвідування, популяризації знань про природу, природоохоронного виховання [10].

Приблизно в цей же час на півдні України, на території сучасної Херсонської області, Чаплинського району закладаються перші вольєри для птахів і місцевих видів ссавців в маєтку барона Ф. Є. Фальц-Фейна. У 1888 р. Ф. Є. Фальц-Фейн вилучає з господарського використання ділянку степу площею близько 1 тис. га для захисту місцевої фауни. Згодом у 1898 р. барон виділив нову ділянку цілинного степу (500 десятин) і оголосив його «захищеним на вічність». Біосферний заповідник «Асканія-Нова», є одним з перших приватних заповідників в Україні [17].

З другої половини XIX ст. в Україні формуються туристичні регіони: Крим стає відомим курортним регіоном, значним центром гірського та пляжного туризму, одним із провідних туристичних центрів Російської імперії. А згодом в Одесі організовується Кримський гірський клуб.

Визначною подією в контексті розвитку екологічного туризму було створення туристичного товариства «Друзі природи». Основне завдання товариства було повернення доступу на відпочинок у природні, оскільки до цього могли подорожувати лише вищі верстви населення. «Друзі природи» стало вагомим фактором виникнення туристичних гуртків на всій території Австро-Угорщини у якої під владою було Прикарпаття.

Після другої світової війни помітно збільшилась кількість національних: якщо у якщо у 1950 році в 39 країнах налічувалося біля 200 парків, то в 1982 році їх чисельність перевищила 1 тис. У парках стрімко розвивалась інфраструктура. На територіях національних парків прокладалися пішохідні алеї, оглядові площадки, місця для відпочинку, біля національних парків будувалися готелі, заклади харчування, прокати туристичного спорядження. Все це ще більше залучало туристів, так щорічне відвідування Єллоустонського національного парку збільшувалося 1895 р. воно складало 5,5 тис. осіб, в 50-х рр. XX ст. зросло до 1,5 млн. осіб., в 60-х рр. перевищило 2 млн. осіб, в 70-х рр. досягло 3 млн. осіб. У наш час найбільші національні парки США, такі як Гранд-Титон, Йосеміте, Гранд-Каньон, приймають від 3 до 5 млн. відвідувачів у рік [40].

На території України перший національний парк був створений у 1980 р. Карпатський отримав свою назву від гірського масиву на якому він розташовується, він є одним з найбільших в країні.

Становленню екотуризму сприяли і громадські діячі, занепокоєні змінами стану природного середовища. Проблема погіршення стану довкілля була основною темою міжнародної конференції у Стокгольмі в

1972 р. Учасники конференції ухвалили рішення про відзначення Дня охорони навколишнього природного середовища. Його відзначають 5 червня – день, коли конференція розпочала свою роботу .

Початком сучасного туризму, вважають, 80-ті роки ХХ ст, головні його відмінності полягають у більш масовістю, організованістю; професійністю. Тоді й з'явився термін «екологічний туризм», який був введений Гектором Цебаллосом-Ласкурейном. У цей час з'являються багато робіт науковців, які мали на мети показати негативний антропогенний вплив на природне середовище. Так, відомий австрійський журналіст Л.Люкшандерль опублікував свою книгу під назвою «Рятуйте Альпи! Сад на даху Європи в небезпеці», у 1983 р. Дійсно, рекреаційне навантаження на Альпи перевищувало допустиму межу . Тому вчені та предствники туристичного бізнесу альпійських країн Й. Кріппендорф та Р. Юнк, почали активно втілювати в життя концепцію «м'якого туризму». Головна відмінність від «жорсткого туризму», полягає у індивідуальних й сімейні турах, довготривалості, спокійності та дбайливому відношенні до навколишнього середовища. На початку 2000 р. , було опубліковано понад 400 робіт на цю тему. Значну роль в туризмі займає WTO, розроблена в 1996 р, Всесвітня рада з подорожей і туризму (WTTC). Організацією «Зелений світ» була створена концепція стійкого розвитку туризму в ХХІ столітті: «Agenda 21 for travel and tourism industry»[11].

Незабаром відкрилися спеціалізовані туроператори. Так, один з найбільших туроператорів Австралії «Австралійська екологічна пригода,» запропонував 75 класичних екотур. Під впливом екологічних ідей і практик, туристична галузь почала дотримуватись екологізації свого бізнеса, розробки технологіях. Почали будувати готелі з екологічних матеріалів, використовувати альтернативні види енергії на її території. Багато великих універсальних туроператорів почали спеціально пропонувати клієнтам додаткові екологічні програми. На

сьогоднішній час лідером у цій справі став турооператор «TUI». В теперішніх умовах екологічний туризм, як в Херсонській області так по території всієї України почав активно розвиватись, цьому сприяло наявність екотуристичних ресурсів, а також зацікавленість з боку рекреантів [7].

1.3. Правові засади екологічного туризму в Україні

У законодавчій системі України містяться закони, що сприяють організації, регулюванню та розвитку екологічного туризму, а також охорону навколишнього середовища:

- Про туризм. Закон України: (2003 р.) [16];
- Закон «Про заповідний фонд України» (1992 р.) [15];
- Закон «Про охорону навколишнього середовища» (1991 р.) [14].

Закон України «Про туризм» визначає основні цілі державного регулювання, і пріоритетні напрямки державної політики в галузі туризму:

- збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій;
- створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності;
- розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму
- забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць [16].

У Законі «Про заповідний фонд України» висвітлюються напрям організації охорони навколишнього середовища. У статті 1, відмічено, що завданням законодавства про охорону навколишнього природного

середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною [15].

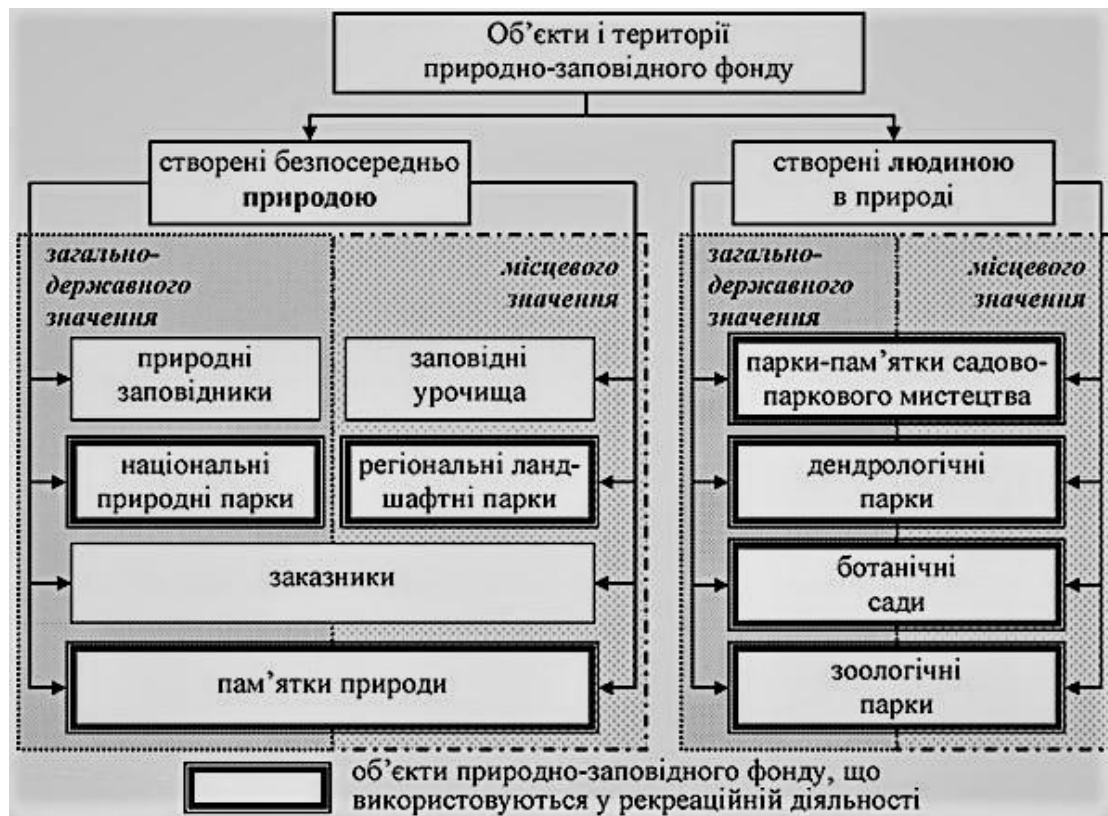
Згідно з чинним національним законодавством в Україні до природоохоронних територій відносяться усі землі природно-заповідного фонду.

Природоохоронна територія, як зазначає, Міжнародний союз захисту природи (МСОП) – територія або акваторія, що використовується для захисту біологічного різноманіття та природних пов'язаних з ними культурних ресурсів, захищених законами, або різними засобами.

Розрізняють шість категорій захищених територій. Згідно з класифікацією Міжнародного союзу захисту природи (МСОП).

- 1) природний резерват, що суворо охороняється, – Strict nature reserve;
- 2) національний парк – National park;
- 3) пам'ятка природи – Natural monument;
- 4) резерват збереження природи – Nature conservation reserve;
- 5) захищений ландшафт або захищена морська акваторія – Protected landscape or seascape;
- 6) захищена територія для збалансованого використання природних ресурсів (захищені території для менеджменту природних ресурсів та території, що потребують пріоритетного управління для забезпечення сталого розвитку використання природних екосистем) – Protected areas for the management of natural resources [8].

Відповідно до статті 3 Закону України про «Про заповідний фонд України» визначено місця для проведення екологічного туризму, що належать до природоохоронних об'єктів України.

Рис.1.1 Структура природно-заповідного фонду[18].

Об'єкти, що зазначені в законі України «Про заповідний фонд України» поділяються на штучні (що створені людиною) та природні. Вони виконують певні функції: природоохоронну, науково-дослідну (пам'ятки природи, біосферні заповідники, дендрологічні парки), рекреаційну (національні парки), відновлювальну (заказники)[15].

Природні заповідники – вища форма охорони природних комплексів. природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних комплексів. Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами повністю вилучаються з господарського використання і надаються заповідникам.

Біосферні заповідники створюються на базі природних заповідників, національних природних парків з включенням до їх складу територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій та інших земель і належать до всесвітньої глобальної мережі біосферних заповідників.

Для біосферних заповідників установлюється диференційований режим охорони, відтворення та використання природних комплексів згідно з функціональним зонуванням: заповідна зона; буферна зона; зона антропогенних ландшафтів.

Національні природні парки – природоохоронні, рекреаційні, науково-дослідні установи, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність. Як правило мають велику територію і можуть включати декілька екологічних систем. Рекреаційна діяльність на території національних природних парків організовується спеціальними підрозділами адміністрації парків, а також іншими підприємствами, установами та організаціями на підставі угод з адміністрацією парку.

Заказники – природні території (акваторії) з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів.

Заказники поділяються на: ландшафтні, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, гідрологічні, загальногеологічні, та карстово-спелеологічні.

Регіональні ландшафтні – парки природоохоронними рекреаційними установами місцевого чи регіонального значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

Пам'ятками природи – окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне, пізнавальне і історико-культурне значення, з метою збереження їх у природному стані. Пам'ятки природи поділяють на комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні.

Заповідні урочища – лісові, степові, болотні та інші відокремлені цілісні ландшафти збереження їх у природному стані. Ступінь природоохоронних заходів визначається цінністю об'єкта, його походженням та деякими іншими чинниками.

Дендрологічні парки – мета збереження і вивчення у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників та їх композицій для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання

Зоологічні парки – мета організація екологічної освітньо-виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни і розробки наукових основ її розведення у неволі.

Парки-пам'ятками садово-паркового мистецтва. Найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва з метою охорони їх і використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях [15,39,17].

Отже, на сьогоднішній день й досі спостерігаються значні різночитання й розбіжності в термінології й практиці організації екотуристичної діяльності. У сучасній науковій, науково-популярній, періодичній літературі зустрічаємо широке використання понять і термінів «екотуризм», «природний туризм», «зелений сільський туризм» «м'який туризм», «відповідальний туризм», «стійкий (сталий) туризм» тощо. Що не тільки створює зайву плутанину, але й не дозволяє отримувати точні статистичні дані розвитку різних видів туризму, зокрема екологічного.

Що стосується історії розвитку екотуризму в світі, то сам термін був введений на початку 80-х років ХХ ст. Екологічний туризм, як в Херсонській області так по території всієї України почав активно розвиватись, цьому сприяло наявність екотуристичних ресурсів, а також зацікавленість з боку рекреантів.

На сьогоднішній день, в законодавчій системі України містяться такі закони: Про туризм. Закон України (2003 р.), Закон «Про заповідний фонд України» (1992 р.), Закон «Про охорону навколишнього середовища» (1991 р.), що забезпечують регулювання та організацію екологічного туризму в країні.

Відповідно до чинного законодавства України до природоохоронних територій відносяться усі землі природно-заповідного фонду, який охоплює території природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ, дендрологічних парків, зоологічних парків, парків – пам'яток садово-паркового мистецтва. У законі «Про заповідний фонд України» (1992 р.), міститься класифікація об'єктів природно-заповідного фонду, та їх характеристика, мета, створення та функції.

РОЗДІЛ 2.

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Характеристика природних умов Херсонщини

Територія Херсонської області займає 28 461 км², що складає 4,7 % від площі України. Рельєф області, в цілому рівнинний, тектонічні структури зумовлюють тут наявність великих форм – підвищень та низовин. Широко розвинуті ерозійні форми рельєфу – річкові долини з численними балками та схилами. Розташована в степовій зоні, на Причорноморській низовині, пересічні абсолютні висоти сягають не більше 45 м. [5].

Характерною рисою для Херсонської області, є її приморське розташування, вона омивається Чорним і Азовським морем, протяжність морського узбережжя 254 км. Води в морях влітку можуть прогріватися до 26 °С. Піщані острови та коси розташовані біля морського узбережжя. Найбільші – о.Джарилгач, о.Бірючій, Гендрівська, Кінбурська коса та Арбатська стрілка є найдовшою піщаною косою у світі. У материкову частину області прорізається о. Сиваш, Дніпровський лиман, Гендрівська, Каланчацька, Перекопська затоки.

Область поділяється на лівобережну та правобережну, долиною Дніпра. Наявність на території великої річки і її приток сприяє виникнення водно-болотних угідь, що входять до складу природоохоронних територій. Для лівобережжя характерні неглибокі замкнуті западини (поди) , а для правобережжя області яружно-балкова система. Дельта Дніпра має велику кількість островів, що густо покриті очеретом, деревами є домівкою для великої кількості типових представників фауни цієї місцевості. З птахів тут зустрічаються дикі гуси, чаплі, перепілки, куріпки, орлани-білохвості тощо. Біля узбережжя

морів багато чайок, диких качок, куликів. Така різноманітність орнітофауни, може привабити бердвочерів з усього світу.

Гідрологічна мережа не є досить густою, налічується 19 великих річок, а також близько 70 озер прісних та солоних. Через область протікають такі великі річки, як Південний Буг, Інгулець, Чайка, Дніпро та їх численні притоки Найбільша річка – Дніпро, перекритий декількома великими греблями, що утворили каскад водосховищ. Найбільш відоме солоне озеро має назву Лемурійське (Рожеве), вважається цілющим курортом міжнародного значення [4].

Унікальний природний об'єкт утворився у Херсонській області – Олешківські піски другий за розмірами піщаний масив в Європі, складається з багато численних піщаних барханів та дюн. Сучасні соснові ліси півдня України мають штучне походження. В основному вони зростають на Нижньодніпровських пісках.

Цілинні степи представлені типчаково-ковиловою рослинністю, збереглися лише на заповідних територіях, та на схилах балок, а також на островах. Пустельні полиново-типчаково-ковилові степи займають вузьку смугу на півдні України, вздовж Чорного і Азовського морів, і розташовуються на солонцюватих темно-каштанових та каштанових ґрунтах в комплексі з солонцями. Зарості чагарників в степовій зоні України зустрічаються досить часто.

Херсонщина розташована переважно в континентальній області кліматичної зони помірних широт і характеризується помірно-континентальним кліматом з м'якою малосніжною зимою та спекотним посушливим літом і лише вузька смуга південного берегу Криму, розташовану у субтропічній кліматичній області. Невелика кількість опадів 350-500 мм, що є характерним для степової зони. Кількість сонячних днів перевищує хмарні, вегетативний період сягає до 200 днів на рік. Середня температура в літню пору +23.5 °С, в зимову -2.1°С.[4, 3].

2.2. Особливості природно-заповідного фонду Херсонської області

Багаторічна праця фахівців у сфері заповідною справи сприяла створенні на території Херсонської області 81 територій та об'єктів загальною площею 353405,6758 га, в тому числі 15 об'єктів загальнодержавного значення і 66 об'єктів місцевого значення станом на 01.01.2019 рік. Відношення фактичної площі природно-заповідного фонду до площі області (показник заповідності) складає 10,3%. Такий показник заповідності є високим у порівнянні з іншими областями України. Так, середній показник заповідності по областях України становить 6,6 %.[13].

Таблиця 2.1

Динаміка площ природно-заповідного фонду

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2015 року	На 01.01.2016 року	На 01.01.2017 року	На 01.01.2018 року	На 01.01.2019 року
	площа, га	площа, га	площа, га	площа, га	площа, га
Природні заповідники	-	-		-	-
Біосферні заповідники	139821,4	139821,4	121193,4	139814,5717	133313,4
Національні природні парки	70174,36	150780,9041	150780,9041	150780,9041	150780,9041
Регіональні ландшафтні парки	-	-	-	-	-
Заказники загальнодержавного значення	34487	34487	34607	34607,0	34607,0
Заказники місцевого значення	26892,8	26892,8	26892,8	26892,8	26892,8
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	-	-	-	-	
Пам'ятки природи місцевого значення	26,1	26,1	26,1	26,1	26,1
Заповідні урочища	942	942	942	942	942
Ботанічні сади загальнодержавного значення	-	-	-	-	
Ботанічні сади місцевого значення	-	-	-	-	

Дендрологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-	-
Дендрологічні парки місцевого значення	183,2	183,2	167,3	167,3	167,3
Зоологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-	-
Зоологічні парки місцевого значення	-	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	-	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	175	175	175	175	175
РАЗОМ	272701,86	353308,4041	334784,5041	353405,6758	346904,5041
Фактична площа ПЗФ *	222072,66	302679,2041	282183,2041	300778,3758	294280,2041
% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць	7,8	10,6	9,9	10,6	10,3

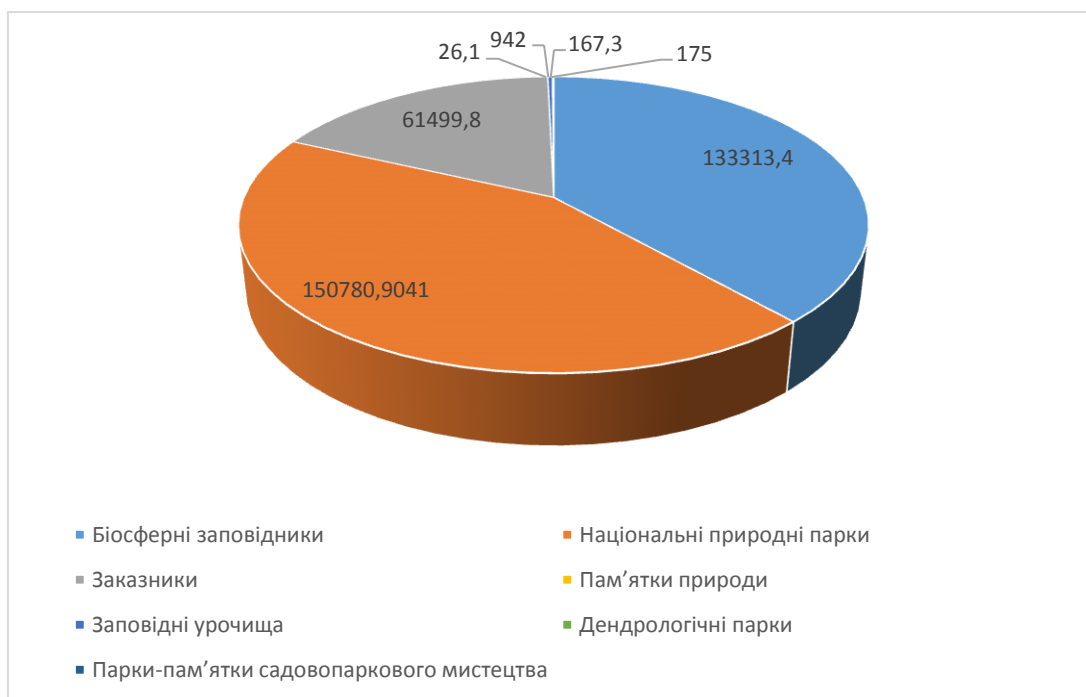
Складено автором за [13].

Зазначимо, що сучасні площі природоохоронних територій дещо збільшились у порівнянні з 2015 роком, особливо, по відношенню національних природних парків. 24 листопада 2015 року був заснований НПП «Нижньодніпровський», а 11 квітня 2019 року додався НПП «Кам'янська Січ».

На території Херсонської області містяться об'єкти різного ієрархічного рівня ПЗФ, вони є унікальними та важливими для розвитку екологічного туризму. В залежності від історико-культурної, наукової і екологічної цінності, природоохороні об'єкти поділяються на загальнодержавного значення (національний природний парк, дендрологічний парк, біосферний заповідник, різного виду заказники), та місцевого (пам'ятки садово-паркового мистецтва, заповідні урочища, пам'ятки природи, а також заказники різного виду).

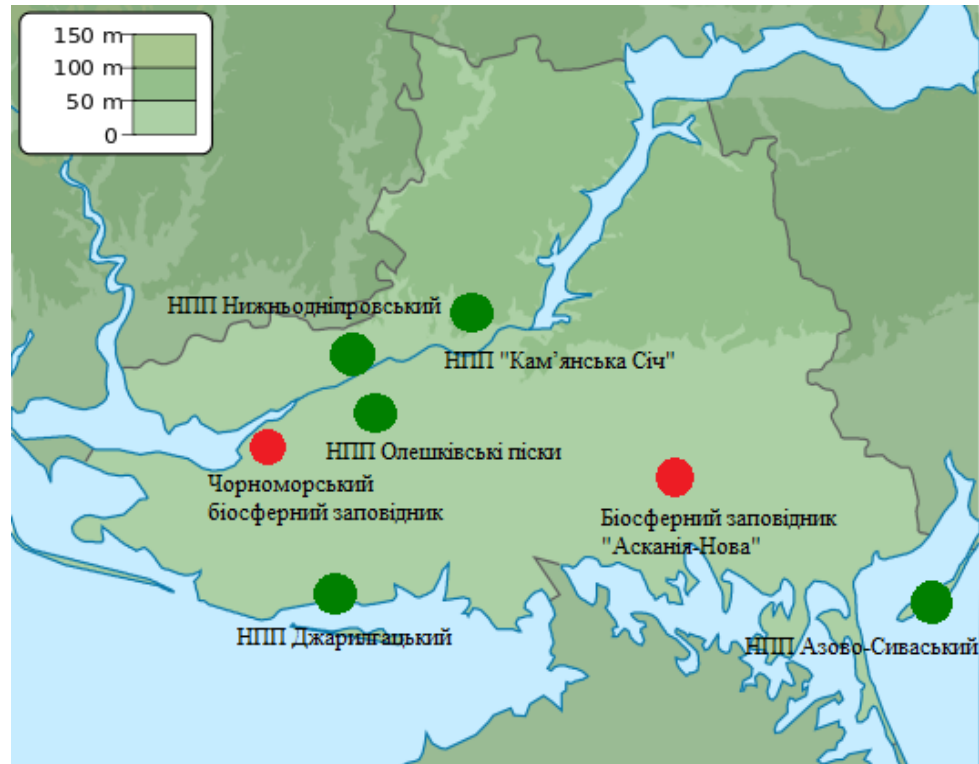

Для розширення мережі природо-охоронних територій департаментом екології та природних ресурсів Херсонської області проводиться масштабна робота. Зазначимо що, розглядається питання про створення регіонального ландшафтного парку «Гілея» (далі – РЛП «Гілея») загальною площею 88249,44 га, планується створити його на нижньодніпровських аренах: Козачеллагерській, Олешківській, Чалбаській, Збур'ївській, Івано-Рибальчанській та Кінбурській косі. Робота по створенню РЛП «Гілея» триває. Разом з тим, заплановано розширення територій національних природних парків «Олешківські піски» (3671,4 га) та «Джарилгацький» (40250 га). Обласна державна адміністрація сприяла розгляду питання про зміну меж (розширення) Парку зарахунок включення до його складу земель державних підприємств «Олешківське лісомисливське господарство» та «Великокопанівське лісомисливське господарство» загальною площею 3650,7 га відповідно до чинного законодавства. Також з метою збереження, охорони та відтворення структурних елементів регіональної екомережі та біорозмаїття на території області, розпорядженням голови обласної державної адміністрації, схвалено проект обласної програми «Ліси Херсонщини» на 2017 – 2020 роки» [13].

Рис 2.3 Розподіл природно-заповідного фонду Херсонської області за площею, га

За побудованою діаграмою, чітко простежується переважання у структурі природно-заповідного фонду області площ національних природних парків. Найбільший за площею НПП – Нижньодніпровський, що займає 80177,80 га. Біосферні заповідники та заказники також мають більші території у порівнянні з іншими об'єктами в області. В Херсонській області знаходиться 5 національних природних парків і 2 біосферних заповідника з 4 по Україні.

**Рис 2.4 Національні природні парки та біосферні заповідники
Херсонської області**

Освоєння потенціалу національних парків, біосферних заповідників та інших об'єктів природно-заповідного фонду, дає економічний ефект, адже це є поштовхом створення нових робочих місць у рекреаційній сфері. Разом з тим, проведення еколого-освітніх програм та заходів, серед населення, що у свою чергу популяризує екологічний туризм, на природоохоронних територіях [38].

2.3 Роль природоохоронних територій у розвитку екологічного туризму Херсонщини

Природоохоронні території неоднорідні за природоохоронним режимом і виконуваними функціями. Таким чином, національні природні парки виконують не лише природоохоронну функцію, а і рекреаційну, як наголошено у законі «Про заповідний фонд України» (1992 р.)). Національні природні парки мають на своїх територіях не

лише природно-рекреаційні, а також значні культурно-історичні ресурси. Для того, щоб детальніше проаналізувати роль природоохоронних територій у розвитку екологічного туризму на території Херсонської області, ми розглянемо їх туристичний потенціал [39].

На узбережжі Херсонської області знаходяться два національних природних парку – «Азово-Сиваський» та «Джарилгацький».

«Азово-Сиваський» НПП засновано 25 лютого 1993 року. Знаходиться на території Генічеського і Новотроїцького районів. Площа парку сягає – 52 154 га До складу парку входять острів Бірючий, частини островів Куюк-Тукі Чурюк, острів Мартинячий, частина акваторії затоки Сиваш акваторії Утлюцького лиману та Азовського моря [1].

Острів Бірючий який входить до складу НПП «Азово-Сиваського», це – коса, довжина якої становить 24 км. Унікальна фауна острова, тут вільно гуляють: олені, лані, кулани, свійські коні та муфлони, крім того на Бірючому зустрічаються лиси та єнотові собаки, а серед птахів тут є фазани.

Для любителів бьордвотчинга буде цікаво приїздити на острів восени або навесні, адже через Бірючий острів пролягає перелітний шлях птахів. Зграї різноманітних птахів, більше 30 видів з яких занесені в Червону книгу України, облюбували острів і використовують його для відпочинку і харчування. Чайки, баклани, казарки, пелікани, сапсани, степові орлани. [8].

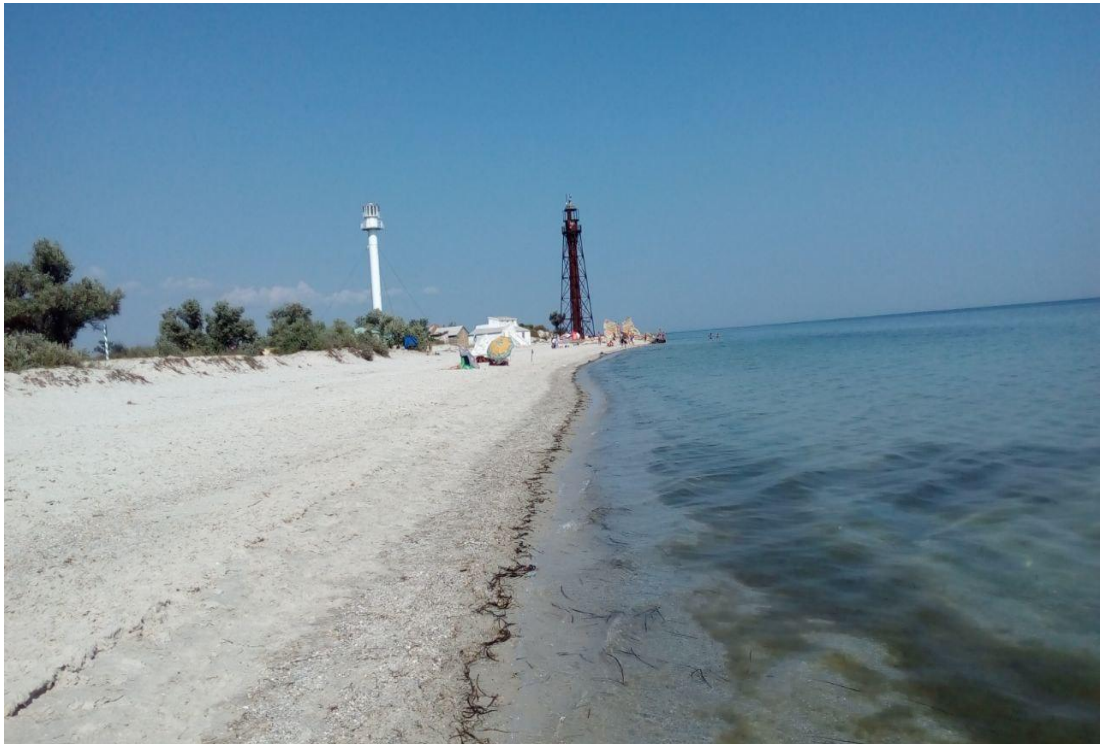
До основних визначних пам'яток Бірючого острова відноситься маяк, який є його символом. Крім цього на Бірючому є скіфські кургани, де стоять давні кам'яні баби. Потрапити на острів можна по суші через Кирилівку із Запорізької області або морським шляхом з Херсонської області (через Генічеськ). Для гостей і відпочиваючих, які бажають побачити все своїми очима організовані спеціальні екскурсійні тури. Але так, як це природоохорона територія, встановлені певні обмеження

для проїзду на острів. Дозвіл можна отримати у Херсонському управлінні лісового господарства або адміністрації господарства. [1].

Заслужує увагу ще один об'єкт «Азово-Сиваського» НПП – озеро Сиваш, або його ще називають «гниле море». Але це затока Азовського моря, яка поділяється на 11 мілководних водойм. Цінність даного об'єкт полягає у цілющих грязях, щороку приїздять туристи для оздоровлення.

«Джарилгацький» НПП було створено 11 грудня 2009 року в межах Скадовського району, на території острова Джарилгач. До складу входить однойменний острів, акваторія Джарилгацької затоки, а також берегова смуга між Скадовськом та Лазурним. Площа національного природного парку – 10000 га. Джарилгач, вважається, найбільшим незаселеним островом в Європі, займає 5605 га. На острові безліч солоних озер, піщані пляжі, тут живуть дикі кабани, олені, муфлони. У морських берегів можна зустріти крабів, рапанів, мідії, креветку, на острові є лікувальні грязі, а в Джарилгацькій затоці Чорного моря, з берега часто можна спостерігати, як плавають дельфіни. Близько 87 видів птахів, що занесені до Червоної книги України, зареєстровані на острові. Джарилгач також є домом для таких червонокнижних рослин, як ковила дніпровська, меч-трава болотяна та золотоборідник цикадовий. [3,18].

Національний природний парк є частиною водно-болотного угіддя міжнародного значення «Каркінітська та Джарилгацька затока».

Рис.2.5 Острів Джарилгач біля маяка

На сьогоднішній день на території національно природного парку розроблені екотуристичні маршрути та екологічні стежки:

- Екологічна стежка «Джарилгацькі маяки». Протяжністю 4 км, займає 2,5 год.
- Екологічна стежка « Слідом за Ахіллом» Протяжністю 3 км, займає 2,5 год. Маршрут стежки проходить по західній косі о.Джарилгач. Від селища Лазурне до коси переплава на човнах.
- Екологічна стежка «Голуба лагуна» Протяжністю 3 км, займає 3 год. Стежка проходить від бухти «Глибока» до однойменної коси.

Також створені туристичні маршрути: «Джарилгацький вік-енд», «із Заходу на Схід», «Сафарі Джарилгач» [33].

Наймолодший національний природний парк Херсонської області «Кам'янська Січ» було створено 11 квітня 2019. Розташований на території Бериславського району, його площа складає 12261,14 га. Головна особливість цього парку полягає в тому, першим повністю степовим серед інших національних парків України. Ландшафтне різноманіття степів правобережжя Дніпра, мають не лише наукове,

природоохороне значення, а й рекреційне. В основі створення парку лежить дві балки – Кам'янської та Милівської. Між селами Червоний маяк та Качкарівка тераса річки Дніпро, акваторія Каховського водосховища та підтоплених ним пониззя балок. Флора національно природного парку багата на судинні рослини налічує 582 видів [28].

Рис.2.6 Степові схили біля с.Червоний маяк

Безумовно, важливим є те що «Кам'янська Січ» має і багату історичну спадщину, що може зацікавити туриста. На території парку понад 120 курганів і древніх поселень, залишки Кам'янської Січі, старовинні козацькі могили, панський маєток та старовинний монастир. [26].

«Нижньодніпровський» НПП було засновано 24 листопада 2015 року в межах чотирьох районів: Білозерського, Бериславського, Олешківського та Голопристанського. Як вже зазначалось раніше це найбільший національний природний парк на Херсонщині, його площа становить 80177,80 га. Особливістю «Нижньодніпровського» НПП є водно-болотне угіддя міжнародного значення – «Дельта р. Дніпра». Водно-болотні угіддя – це ділянки суші з високим вмістом вологи. Водно-болотні угіддя є безумовно необхідним компонентом для

підтримання ландшафтного й біологічного різноманіття. Ці своєрідні угіддя підтримують рибні і лісові ресурси і самі собою являють високоцінні рекреаційні ресурси [32].

Велику цінність мають збережені типові рідкісні угруповання заплавних лісів, боліт, лук, піщаних степів, степових схилів Дніпра та балок, відшарування гірських порід. У нижній частині Дніпра зосереджено велике розмаїття рослин: 54 види – «червонокнижні», 23 рідкісні угруповання, які занесені до Зеленої книги України [19].

Гордістю національно природного парку є його екотуристичні маршрути: «До дивовижних Аджигольських маяків», «До заповідного Бобрового озера», «Дніпровська Гілея». Вони є переважно водними включають в себе подорож річками Конка, Чайка, Козак, Хмельник та Гниловод. Відвідування баз зеленого туризму, а також унікальні природні куточки «Нижньодніпровський» НПП. Екотуристичний маршрут «Дніпровська Гілея» пропонує бачити ареали латаття жовтого та латаття білого, єдиної рослини, яка мільйони років без будь-яких морфологічних змін існує у флорі України і занесена до Червоної книги України, також місцями можна зустріти водяний горіх – який також є Червонокнижною рослиною [29].

До найвідвідуванішим туристами об'єктів на території національного природного парку, належать «Станіславські гори». Степові ділянки і схили з відслоюваннями лесових порід, прибережної акваторії Дніпровського лиману гармонійно поєднуються і створюють унікальний природний пейзаж. Туристична агенція «ХерсON», розробила на базі природного об'єкта авторський тур «Достукатись до небес». Також туристичний клуб «Скелька Тур» пропонують туристам водні прогулянки на каяках у будь-яку пору року.

Рис.2.7 Станіславський геологічний пам'ятник

Важливий для розвитку екологічного туризму Херсонщини, НПП «Олешківські піски» було засновано 23 лютого 2010 року. Знаходиться на території Каховського, Олешківського та Голопристанського району. Загальна площа парку сягає 8020,36 га. Створений на нижньодніпровських аренах: Козачелазерській та Чалбаській. «Олешківські піски» є не лише унікальною природоохоронною територією Херсонщини, але й всієї України. Мікроклімат, що склався в пісках належить схожий на напівпустельний. Високе різноманіття природних ландшафтів: водойми, піщані масиви, листяні гаї, зарослі очерету, лісові масиви, луки та степ. Місцева фауна представлена степовими видами тварин та птахів серед них, багато потребують охорони: кандибка звичайна, сліпак піщаний(вони є ендеміками), полоз жовточеревий, гадюка степова, лежень , орлан-білохвіст, лунь польовий та інші [32].

Рис.2.8 Туман в Олешківських пісках

На території Парку розроблені три екологічні стежки: «Олешківською пустелею», «Дивосвіт Олешківських пісків» та «Березовий гай», вони пішохідні, тривалість їх в середньому дві години. Екологічні стежки прокладені так, щоб в повній мірі розкрити всю красу природи. Побачити піщні бархани, що сягаю 5 м, а найвищій до 15 м, березові гайки з унікальним видом берези дніпровської, що пристосувалась до тамтешніх умов, соснові оазиси та інше [30].

Рекреаційна функція у біосферний заповідниках, як зазначено У законі «Про заповідний фонд України» (1992 р.) відсутня. Це науково-дослідна установа, яка є центром екологічної освіти в регіоні, тому рекреаційна діяльність на його території не здійснюється. На прикладі, біосферного заповідника «Асканія-Нова», що має у своєму складі дендрологічний парк, зоологічний парк, на яких проводиться рекреаційна діяльність, але звісно має певні правила відвідування.

Підводячи підсумок можна сказати, що розвиток екологічного туризму в регіоні залежить від природно-географічних умов, багатства природно-заповідного фонду. Херсонська область має високий показник

заповідності складає 10,3%, що позитивно впливає на рівень розвитку екологічного туризму, але природоохоронні території неоднорідні за природоохоронним режимом і виконуваними функціями. Тому було розглянуто, саме національні природні парки, і їх роль у розвитку екологічного туризму на Херсонщині.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ЕКОТУРИСТИЧНОГО МАРШРУТУ НА ТЕРИТОРІЇ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Відповідно до методики розробки туристичних подорожей, складений екотуристичний маршрут в межах Херсонської області, як сприятливої для екологічного туризму, та багатого туристичними об'єктами природного походження.

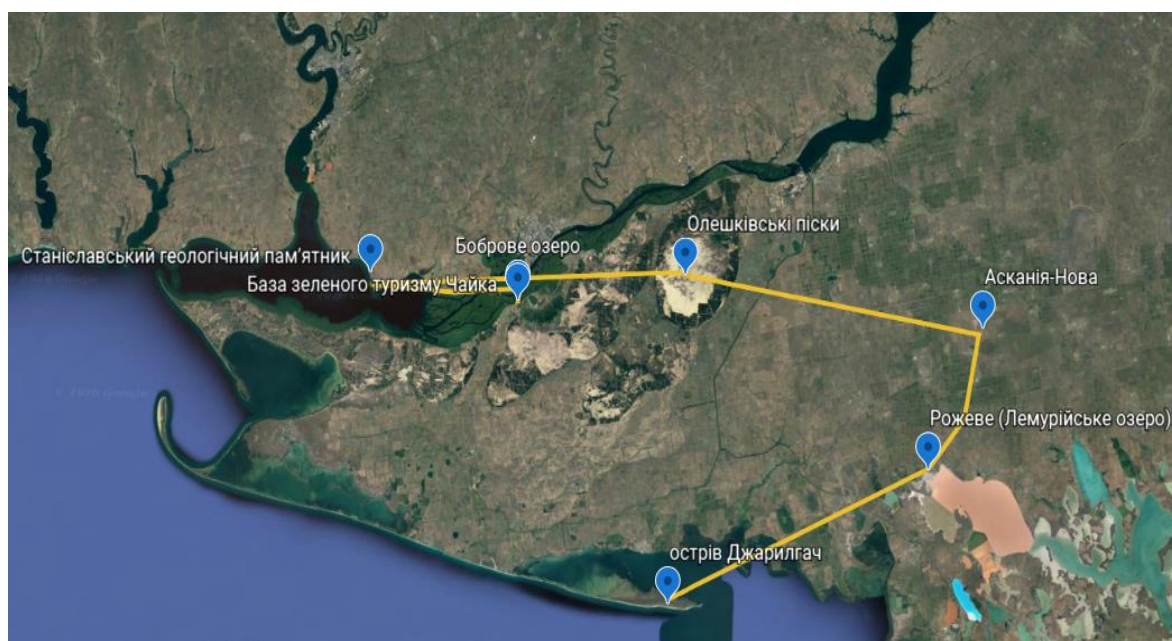
Загальна характеристика туру: тривалість туру 5 днів (4 ночей), група туристів до 15 осіб, що люблять активний відпочинок та природу. Обіди, що вказані в турі входять до вартості. Переїзд між точками маршруту здійснюється комфортним автобусом. Тур розрахований на літній період. Вартість туру – 2,490 грн на одну особу.

Екотур «Заповідна Херсощина»

Категорії туристів	Види транспортних засобів, що використовуються	Послідовність маршруту	Характеристика
Молодіжна, середнього віку	Автомобильний, річковий.	День 1. 12:00-12:40 – трансфер з м.Херсон до бази зеленого туризму «Чайка». Поселення. 13:10-14:30 – екскурсія по території бази 15:00-16:00 – український обід 16:00-19:00 – туристичний маршрут «До заповідного «Бобрового озера» Вільний час.	База зеленого туризму «Чайка», знаходиться на березі однойменної притоки Дніпра р.Чайка. Що входить до НПП «Нижньодніпровський». Перед початком маршруту, турист визначається з варіантом маршруту та засобом пересування. базою передбачено човни з безшумним електромотором, байдарки, катамарани та прогулянкові човни з веслами. Найцікавішими об'єктами туристичного маршруту «До заповідного «Бобрового озера» є подорож річками Конка, Чайка, Старий Дніпро,набережної міста Гола Пристань та озера Дачне

	Атомобільний , річковий.	<p>День 2</p> <p>06:00-06:50 – трансфер до НПП «Олешківські піски»</p> <p>07:00-09:00 – екскурсія в НПП «Олешківські піски»</p> <p>10:00 – повернення до бази відпочинку. Вільний час</p> <p>13:00-14:00– обід</p> <p>14:00-14:50 – трансфер до с.Станіслав</p> <p>15:00-19:00 – прогулянка геологічним об’єктом, та каякінг акваторіями Дніпровського лиману</p> <p>19:50. Повернення до бази. Ночівля.</p>	<p>Олешківські піски являють собою один з найдивовижніших ландшафтів України. Це друга за розмірами напівпустеля в Європі</p> <p>Екскурсія проходить по екологічний стежці «Дивосвіт Олешківських пісків». На маршруті передбачено 8 видових зупинок. Під час екскурсії відвідувачі знайомляться з природними комплексами Олешківських пісків, представниками рослинного і тваринного світу, багатою історією Херсонського краю</p> <p>Станіслав це – степові ділянки і схили з відслоюваннями лесових порід, прибережної акваторії Дніпровського лиману гармонійно поєднуються і створюють унікальний природний пейзаж.</p>
	Автомобільний	<p>День 3</p> <p>09:00-11:15 – трансфер до біосферного заповідника «Асканія-Нова»</p> <p>11:30-14:00 – оглядова еколого-просвітницька екскурсія «Перлина в степу» (у супроводі екскурсовода)</p> <p>14:00-15:00 – вільний час, для прогулянки та обіду</p> <p>15:10-16:00 – прибуття до Лемурійського (Рожевого) озера біля с.Григорівка</p> <p>16:00-18:00 – вільний час для купання і відпочинку на озері.</p> <p>18:00-20:00 – повернення на базу. Ночівля.</p>	<p>Біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Фрідріха Едуардовича Фальц-Фейна — найстаріший степовий резерват світу, одне з 7 природних чудес України.. Це єдина в Європі ділянка типчакково-ковилового степу, якого ніколи не торкався плуг</p> <p>У складі заповідника дендрологічний парк загальнодержавного значення, зоопарк, колекція тварин якого є національним надбанням України.</p> <p>Унікальне Лемурійське (Рожеве) озеро на півдні все більше приваблює туристів – незвичайним рожевим кольором води, від якої неможливо відвести погляд, особливо під час заходу сонця. Озеро вважається цілющим курортом</p>

			міжнародного значення
Автомобільний, морський	<p>День 4</p> <p>06:30 – виселення з бази</p> <p>07:00-09:00 – трансфер до м. Скадовськ</p> <p>09:30-10:30 – переправа до НПП «Джарилгацький».</p> <p>Поселення на базу відпочинку «Синій краб»</p> <p>12:00-13:00 – невелика розповідь про острів.</p> <p>Вільний час для купання.</p> <p>20:00-21:00 – вечеря біля вогнища</p> <p>Ночівля.</p>	<p>Джарилгач, вважається, найбільшим незаселеним островом в Європі, займає 5605 га. На острові безліч солоних озер, піщані пляжі, тут живуть дикі кабани, олені, муфлони. У морських берегів можна зустріти крабів, рапанів, мідії, креветку, на острові є лікувальні грязі, а в Джарилгацькій затоці Чорного моря, з берега часто можна спостерігати, як плавають дельфіни.</p>	
Автомобільний, морський	<p>День 5</p> <p>8:15-12:00 – екскурсійний маршрут «Маяки Джарилгача»</p> <p>12:30-13.30 – обід.</p> <p>Виселення з бази.</p> <p>13.40-14:40. – переправа до м.Скадовськ</p> <p>15.00-17:00 – трансфер до м.Херсон.</p>	<p>Під час екскурсійного маршруту островом, насолоджуємося флорою о.Джарилгач. Відвідуємо маяки (старий та новий), один з яких є пам'яткою історії та культури, збудований за проектом учнів Ейфеля у 1902 році. Під час перебування в цій частині острова, буде можливість одночасно покатися у водах Каркінітської і Джарилгацької заток.</p>	

Рис 3.1 Маршрут екотура «Заповідна Херсощина»

Побудована схема маршруту туристичної подорожі охопила максимально можливу інформативність подорожі, тобто включила як найбільше об'єктів показу задля задоволення пізнавальної мети туристів.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено явище екологічного туризму, передумови його розвитку. Встановлено, на сьогоднішній день й досі спостерігаються значні різночитання й розбіжності в термінології й практиці організації екотуристичної діяльності. У ході роботи ми дотримувалися твердження, що «екотуризм» має бути природним туризмом і лише подорожі до відносно незайманих, територій природно-заповідного фонду можуть розглядатися, як екологічні. Головною передумовою розвитку екологічного туризму, вважається бажання людей подорожувати до місць с недоторканою природою нашої планети, «поспілкуватись» з нею.
2. Встановлено закономірності становлення і розвитку екологічного туризму в світі та Україні. Відмічено, що екологічний туризм цікавив людей ще с часів античності, мислителі того часу закликали цікавитись природою та подорожувати. Першим природоохоронний об'єктом у світі був створений в 1872 р. Єллоустонський національний парк, що став приваблювати до себе туристів з усього світу. В Україні з другої половини ХІХ ст. формуються екотуристичні регіони: Крим та Карпати стають відомими осередками екологічного туризму. Початком сучасного туризму, вважають, 80-ті роки ХХ ст, головні його відмінності полягають у індивідуальних й сімейні турах, довго тривалості, спокійності та дбайливому відношенні до навколишнього середовища. Тоді й з'явився термін «екологічний туризм», який був введений К. Міллер в 1978 р. для позначення одного з варіантів стійкого розвитку туризму..
3. Переглянуті правові засади регулювання екологічного туризму. Зазначимо, що на сьогоднішній день, в законодавчій системі України містяться такі закони: Про туризм. Закон України (2003 р.), Закон «Про заповідний фонд України» (1992 р.), Закон «Про охорону

навколишнього середовища» (1991 р.), що забезпечують регулювання та організацію екологічного туризму в країні.

4. Охарактеризовано природні умови, Херсонської області. Виявлено їх сприятливість для розвитку екологічного туризму.
5. Проаналізовано потенціал природно-заповідного фонду Херсонщини. Який налічує станом на 01.01.2019 рік в області 81 територій та об'єктів. Відсоток заповідності площі значно збільшився у 2015 році він становив 7,8 %. На сьогоднішній день 10,3 %. Найбільшу частину природоохоронної території займають національні природні парки. Налічують 5 НПП: «Азово-Сиваський», «Джарилгацький» «Олешківські піски», «Кам'янська Січ». Зазначимо, природоохоронні території неоднорідні за природоохоронним режимом і виконуваними функціями. Тому було розглянуто, саме національні природні парки, і їх роль у розвитку екологічного туризму на Херсонщині.
6. Відповідно до методики розробки туристичних подорожей, розроблений авторський екотуристичний маршрут в межах Херсонської області, як сприятливої для екологічного туризму, та багатого туристичними об'єктами природного походження. В ході туру буде відвідано три національних парку «Нижньодніпровський», ««Джарилгацький» та «Олешківські піски», біосферний заповідник «Асканія-Нова» його дендрологічний та зоологічний парк. А також такі природні об'єкти як Станіславська геологічна пам'ятка, Лемурійське (Рожеве) озеро.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азово-Сиваський національний природний парк [Електронний ресурс] Режим доступу:– <http://www.dus.gov.ua/conteazovo-syvaskyy-nacionalnyy-pryrodnyy-park>
2. Бабкин А.В. Специальные виды туризма: учеб. пособие / А. В. Бабкин. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 251 с.
3. Бойко М.Ф. Аналіз репрезентативності сучасної мережі об'єктів природно-заповідного фонду півдня України // Заповідна справа: проблеми, перспективи. – Херсон: Айлант, 1999. - С. 3-5.
4. Бойко М.Ф. та ін. Природа Херсонської області. – К.: Фітосоціоцентр, – 1998. – 120 с.
5. Бондарчук В.Г. Геологія України. – Київ: Вид-во АН УРСР, –1959.– 832 с.
6. Бочкарёва Т.В. Экотуризм: анализ существующего международного опыта/ Т.В. Бочкарёва [Электронный ресурс] Режим доступу: — http://tourlib.net/statti_tourism/bochkareva.htm.
7. Вишневецький В.І. Екологічний туризм: навчальний посібник // К: Інтерпрес ЛТД, 2015. – 140 с.
8. Географія Херсонщини : [навч. посібник] / І.О. Пилипенко, Д.С. Мальчикова, С.Л. Єрмакова, М.М. Руденко та ін. – Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2007. – 221 с.
9. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду України [Електронний ресурс] Режим доступу: – <http://pzf.menr.gov.ua>.
10. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм у системі суспільно-економічних відносин // Дмитрук О. Ю. Економічна та соціальна географія: наук. зб. – К., 2001. – 95 с.
11. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: Сучасні концепції менеджменту і маркетингу: навч. посіб. / О. Ю. Дмитрук. – 2-е вид., перероб. і доп.. – К.: Альтерпрес, 2004. – 192 с.

12. Дроздов А. В. Основы экологического туризма: учеб. пособие / А.В. Дроздов. – М. : Гардарики, 2005. – 271 с.
13. Екологічний паспорт Херсонської за 2019 рік – Херсон: Департамент екології та природних ресурсів Херсонської обласної державної адміністрації, 2020 р.
14. Закон України «Про охорону навколишнього середовища». Затверджено 25 червня 1991 року № 1264-ХП.
15. Закон України «Про природно-заповідний фонд України». Затверджено 16 червня 1992 року № 2456-ХП.
16. Закон України «Про туризм» Затверджено 18 листопада 2003 року № 1282-IV.
17. Заповідна справа в Україні: Навчальний посібник. / за загальною редакцією М.Д. Гродзинського, М.П. Стеценка. – К.: 2003. – 306 с.
18. Заповідні території України. Ботанічні сади та дендропарки України / відп. ред. Т. М. Черевченко, С. С. Волков; упоряд. В. В. Кваша, О.О. Семенова, Н. В. Чувікіна. – Київ : 2010. – 293 с
19. Зелена книга України / під загальною редакцією члена-кореспондента НАН України Я.П. Дідуха – К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с
20. Квартальнов В. А. Туризм: теория и практика: избр. тр.: в 5 т. / В.А. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 1998 – 246 с.
21. Кекушев В. П. Основы менеджмента экологического туризма: учебн. пособие / В. П. Кекушев, С. В. Сергеев, В. Б. Степаницкий. М.: Изд-во МНЭПУ, 2001. – 60 с.
22. Колбовский Е. Ю. Экологический туризм и экология туризма: учебн. пособие / Е. Ю. Колбовский. – М.: Академия, 2006. – 256 с.
23. Косолапов А. Б. Теория и практика экологического туризма: учебн. пособие / А. Б. Косолапов. – М.: КНОРУС, 2005. – 240 с.

24. Костриця М.М. Підприємницькі засади розвитку сільського туризму: / М.М. Костриця. Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2008. – 213 с.
25. Любіцева О. О. Методика розробки турів: навчальний посібник / О. О. Любіцева. – Київ: Альтерпрес, 2003. – 104 с.
26. Мойсієнко І.І. Перспективний національний природний парк «Кам'янська січ» // Екологічний бюллетень. – 2009, № 1. – 67 с.
27. Національний атлас України / НАН України. – К. : Картографія, 2007. – 440 с.
28. Національний природний парк «Кам'янська січ» [Електронний ресурс] Режим доступу – <https://khersonci.com.ua/public/36215-na-khersonshchini-bude-kam-yanska-sich.html>
29. Національний природний парк «Нижньодніпровський» [Електронний ресурс] Режим доступу:– <http://nppn.org.ua/>
30. Національний природний парк «Олешківські піски» [Електронний ресурс] Режим доступу:– <http://nppop.gov.ua/>
31. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.
32. Пономарьова А.А. Природно-заповідний фонд Херсонської області та перспективи його розвитку // Наука і методика: Зб. наук. метод. прац. / відп. ред. М.Ф. Бойко – Херсон: ХДУ, 2013. – 41 с.
33. Путешествие по Херсонщине: путеводитель / авт.-сост.: А. Паталах и др., общ. ред. О. Алеферко, фотогр.: В. Рылеев и др. – Херсон : Надднепряночка, 2005. – 275 с.
34. Русев И. Т. Основы экотуризма / И. Т. Русев. – Одесса: КПОГТ, 2004. – 294 с.
35. Савранчук Л.А., Рекреаційна географія: письмові консультації / Л.А. Савранчук, Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 110 с.
36. Сергеева Т. К. Экологический туризм / Т. К. Сергеева. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 360 с.

- 37.Смаль І.В. Основи географії рекреації і туризму: навчальний посібник. – Ніжин: Видавництво НДПУ імені Миколи Гоголя, 2004.
- 38.Сорокіна Г.О. Екологічний туризм: навч.посіб. / Г. О. Сорокіна; Державний заклад “Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ: ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 206 с.
- 39.Тиховодова Д.І. Структура природно-заповідного фонду України та його використання у рекреаційній діяльності / Д.І. Тиховодова, В.І.Новикова// – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2016. – .285-287 с.
- 40.Храбовченко В. В. Экологический туризм: учебн.метод. пособие / В.В. Храбовченко. – М.: Финансы и статистика, 2003 346 с.

ДОДАТОК А

Таблиця Д. 1.1

Перелік ПЗФ Херсонської області

Категорії ПЗФ, значення	Назва природно-заповідного території , об'єкта
Біосферні заповідники, з. з.	«Асканія-Нова»
	Чорноморський
Національні природні парки, з. з.	Азово-Сиваський
	Джарилгацький
	Олешківські піски
	«Кам'янська Січ»
	Нижньодніпровський
Заказники, з. з.	«Саги»
	«Березові колки»
	«Бакайський»
	«Станіславський»
	«Олександрівський»
	«Ягорлицький»
	«Джарилгацький»
	«Озеро Соляне»
Заказники, м.з	«Бакайський жолоб»
	«Асканійський»
	«Шаби»
	«Інгулецький лиман»
	«Широка балка»
	«Софіївський»
	«Інгулець»
	«Думузла»
	«Балка Великі Сірогози»
	«Боброве озеро»
	«Корсунський»
	«Хрестова сага»
	«Каїрська балка»

	Продовження <i>Таблиці Д. 1.1</i>
Пам'ятки природи м.з.	«Микільське поселення змії»
	«Понятівське поселення змії»
	«Білозерські джерела»
	«Федорівська печера»
	«Дуб черешчатий» (200 м. на схід)
	«Вікові сосни»
	«Вікові дуби (б)»
	«Бехтерський дубовий гай»
	«Дуб черешчатий» (м.Херсон, вул. Леніна ,18)
	«Дуб черешчатий» (подвійний)
	«Куртина дубів»
	«Тополі»
	«Дуб черешчатий» (300 м. на схід)
	«Дуб черешчатий» (250 м. на схід)
	«Козацьке джерело»
	«Деревостій акації білої»
	«Дуб черешчатий» (м. Гола Пристань, вул. Карла Маркса, 10)
	«Дуб черешчатий» (м.Херсон, Міський парк)
	«Джерело Шилової балки»
	«Кринківське поселення бобрів»
	Частина озера «Гопри»
	«Меморіальні дуби»
«Вікові платани»	
«Дуб на Інтенсивці»	
Заповідні урочища м.з	«Голопристанський акацієвий ліс»
	«Малокаховський бір»
	«Стояни»
	«Олешківський сосновий бір»
	«Летючі піски»
	«Агайманське»

	Продовження <i>Таблиці Д. 1.1</i>
	«Малокаховський ліс»
	«Архангельський ліс»
	«Новодмитрівський ліс»
	«Недогірський ліс»
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва м.з	Парк санаторію «Гопри»
	Парк КСП «Паризька комуна»
	Парк Скадовського будинку відпочинку
	Ботанічний сад Херсонського державного університету
	Парк Херсонського обласного ліцею
Дендрологічні парки м.з.	Дендропарк Інституту землеробства Південного регіону
	Дендропарк Херсонського державного аграрного університету
	Дендропарк Нижньодніпровської НДС
	«Дендропарк Ботанічний»
	Дендропарк Каховського лісгоспзагу